

LAVINIA
BETEA

Povești din Cartierul Primăverii

ISTORIA
TIMPULUI
PREZENT

*Curtea
veche*

Cuprins

<i>Acronime și abrevieri</i>	5
Dialoguri despre fața nevăzută a puterii	7
Mândra Gheorghiu despre „Gheorghiu-Dej, bunicul meu...”	17
Cu Gaston Marin despre Rezistența franceză, electrificare, Canal, Kremlin, Casa Albă	47
Ștefan Sârbu, nepotul lui Ștefan Foriș, despre trei generații în vârtejul politicii	65
Ion Filimon Sârbu, fiul logodnicei lui Gheorghiu-Dej, despre romantismul revoluționar al ilegaliștilor	85
Tătiana Brătescu, fiica lui Marcel și a Anei Pauker, despre copiii Cominternului	97
Valeriu Petrescu, fiul lui Petrescu-Grivița, despre fluxul întrerupt al memoriei dintre părinți și copii	120
Sorin Toma, fost redactor-șef al <i>Scînteii</i> , despre nefericirea de a fi trăit acea tinerețe...	132
Ioana Constantin, fiica adoptivă a lui Gheorghe Pintilie, primul director general al Securității, despre schimbarea „iubiților fii ai poporului” în „torționarii neamului românesc”	152
Andrei Lupu, fiul lui Petre Lupu, despre Ceaușescu și ai lui	169

Copiii lui Grigore Preoteasa despre catastrofa de pe aeroportul Vnukovo, despre cum i-a confiscat Ceaușescu soacră-sii țuica de Petrești și despre cum și-a răsplătit nașul de partid	184
Maria Manolescu-Chivu, văduva lui Chivu Stoica, despre homosexualitatea lui Ceaușescu	200
Paul Niculescu-Mizil, despre metamorfoza lui 23 August	219
Dumitru Popescu, zis Popescu-Dumnezeu, despre trei decenii în apropierea lui Ceaușescu . . .	232
Generalul (r) Constantin Olteanu, secretar al CC cu propaganda și relațiile internaționale în 1989, despre ultimul an al Ceaușeștilor	254
 Anexa 1: Scrisoarea deținutului politic Gheorghe Gheorghiu	 277
Anexa 2: Testamentul lui Ștefan Foriș	283
Anexa 3: Stenograma discuției dintre Nicolae Ceaușescu și M.S. Gorbaciov din 4 decembrie 1989	285
Anexa 4	304
 <i>Indice de nume</i>	 310

Dialoguri despre fața nevăzută a puterii

În urmă cu mai bine de un deceniu, printre proiectele secției de istorie recentă, pe care am înființat-o și am condus-o la cotidianul *Jurnalul Național*, era și acela al recuperării memoriei elitei comuniste. Cu scopul recomunerii și arhivării fețelor ascunse ale puterii am intervievat atunci foști factori decizionali, soții, fiice și fii din galeria locatarilor Cartierului Primăverii.

Întrevăzusem, la început, povești de viață articulate pe scheletul unor întrebări privind detalii biografice omise din instrucțiunile cadriștilor, momente și interpretări cenzurate de istoriografia oficială, practici cotidiene în familiile foștilor ilegaliști, culise ale deciziei și artefacte din nucleul puterii. Pledasem pentru o abordare și o redactare astfel concepute, încât să rețină interesul cititorilor unui cotidian de mare tiraj cu scopul, nedeclarat însă atunci, de a servi ca bază de date și fenomenologie descriptivă pentru viitoare studii și cercetări psihologice și istoriografice privind regimul comunist.

În *patternul* a ceea ce metodologia calitativă din științele socio-umane numește „poveste de viață“ sunt reguli clare de inițiere și întreținere a dialogului intervievat-intervievator — recunoștința datorată interlocutorului, redactarea ghidului de interviu, interpretarea și valorificarea partiturii naratorului. Primul care a făcut

inserția acestui tip de comunicare în studii de specialitate a fost Freud, prin teoria și metoda psihanalizei. Poveștile de viață și-au generalizat însă în decursul vremii interdisciplinaritatea. Etnografii, antropologii, sociologii, psihologii și istoricii n-au putut rămâne străini de avatarurile construcției și semnificațiilor atribuite de povestitori propriei vieți, nici de virtuțile poveștii de viață în efortul de descifrare a spiritului unei epoci, comunități sau grup social. Întrebarea *Cine sunt eu?* — dilema căreia i se încredințează, în fapt, naratorul — e punte și cheie: de terapie (individuală și socială) prin mărturisire și reflecție; de unificare a sinelui cu valorile sociale, religioase sau politice ale prezentului; de punere în acord cu el însuși și cercul de apropiați.

Tendința de aranjare a memoriei individuale în funcție de resemnificările culturale ale memoriei colective e naturală. Poveștile de viață pot fi spuse astfel în multe feluri, depinzând de context și interesele implicite sau explicite ale părților aflate în dialog. Ele presupun totdeauna trăiri puternice, atât din partea povestitorului, cât și a ascultătorului. Indiferent de timp și loc, poveștile se articulează pe algoritmi universali precum naștere-moarte-renaștere, despărțire-inițiere-revenire, criză-conflict-ordine, geneză-haos-echilibru, eforturi-victorii și/sau eșecuri.

Cât privește acest proiect, dificultățile localizării, contactării și consimțământului interlocutorilor vizați au fost peremptorii. Bagajul experiențelor mediatice, culpabilizarea elitelor comuniste pentru dezastrul regimului și deopotrivă pentru tarele tranziției, dar și ambițiile conservării imaginii de personalități ale societății civile, împărțășite de câțiva urmași, au zădărnicit multe demersuri.

Nici întrevederile acceptate n-au avut totdeauna rezultatul scontat. Știind că discuțiile vor fi publicate într-un ziar, focalizarea intervievaților pe sinele dezirabil a prevalat asupra autopercepției. Din înregistrările de trei-patru ceasuri cu fiecare, am decupat pentru *Jurnalul Național* fragmente pe teme de interes și actualitate pentru cititorii

unui cotidian național în competiție acerbă cu „dezvăluirile“ celorlalți competitori din congestionata piață a presei libere. Am selectat cu precădere informații și opinii „șocante“ — în raport cu clișeele și stereotipurile propagandei comuniste și ale discursului public postcomunist — despre liderii partidului comunist: Ștefan Foriș (1940–1944), Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945–1965) și Nicolae Ceaușescu (1965–1989).

Personajelor intervievate pentru cotidianul *Jurnalul Național* le-am alăturat, în această carte, dialogul cu Mândra Gheorghiu, nepoata primului lider comunist român, publicat mai de mult în revista *Magazin istoric* (2003). Am adăugat trei documente esențiale din perspectiva amintită, și anume: „Scrisoarea deținutului politic Gheorghe Gheorghiu“ (pe care am publicat-o, ca document inedit, în revista *Magazin istoric*, în 2003), „Testamentul lui Ștefan Foriș“ (publicat, de asemenea, de mine în *Magazin istoric*, în 1996) și „Stenograma discuției dintre Nicolae Ceaușescu și M.S. Gorbaciov din 4 decembrie 1989 (republicată în suplimentul *Jurnalului Național*, *Scînteia — După 20 de ani*, pe care l-am coordonat în 2009).

Prezentul volum redă dialogurile în formă extinsă, având ca element unificator fața ascunsă a puterii din Cartierul Primăverii. Primele imagini din paradisul roșu al elitei comuniste au fost difuzate de Televiziunea Română abia în decembrie 1989. Comentariul lor a dezinformat, cu bună știință, cetățeanul de rând, făcându-l să creadă că acolo se trăia ca într-o altă lume — într-un tărâm de basm unde până și clanțele ușilor, robinetele băilor și cântarele de bucurie se fabricaseră din aur masiv.

Istoria locului e deosebită, începuturile ei fiind, de asemenea, intenționat falsificate. La începutul epocii moderne, Bucureștiul semăna cu un sat mare. La sfârșitul secolului al XIX-lea, această capitală de regat european nu avea locuri de promenadă, distracțiile protipendadei și ale poporenilor fiind balurile mascate,

teatrul, casele de joc... De sărbători, mai cu seamă de Paște, bucureștenilor li se deschideau, creștinește, grădinile boierești ca să petreacă împreună la iarbă verde.

Ca o ironie a sorții, influența rusească a marcat și apariția Cartierului Primăverii pe harta Capitalei iar, după ultimul Război Mondial, a cutumelor de viață comunistă. Povestea e lungă și pe alocuri romantică.

Mai întâi, prin biografia contelui rus, generalul Pavel Dmitrievici Kiseliiov (1788–1872), intrat în istorie ca strălucit reformator, sub numele de Pavel Kiseleff. Participase la 26 de lupte din războiul din 1812 purtat de Napoleon în Rusia și din campaniile anilor 1813–1815. În urma hotărârilor adoptate prin Tratatul de la Adrianopole, în 1829, generalul Kiseleff a fost, între 1829–1834, cel de-al treilea guvernator rus al Țării Românești și al Moldovei. În perioada aceasta a trăit o pasionantă poveste de dragoste cu prințesa Alexandra Bagration din care au rezultat patru copii nelegitimi. Neputând fi recunoscuți oficial deoarece Kiseleff era iremediabil însurat, copiii au crescut adoptați de familia boierului Iacovache Prejbeanu.

Dar, generalul Kiseleff a rămas în istoria românilor pentru contribuția la reorganizarea administrativă a celor două principate și la întocmirea *Regulamentelor Organice*. Introduse în Țara Românească în 1831 și în Moldova în 1832, *Regulamentele Organice* au avut rolul de prime constituții prin care au fost pus bazele occidentalizării societății locale. Rolul benefic al aristocratului rus a continuat cu sprijinirea Unirii Principatelor Române din 1859, în calitate sa de ambasador al Rusiei la Paris.

Ca să-i mulțumească pentru *Regulamentele Organice*, un grup de demnitari valahi, în frunte cu Vodă Bibescu, au strâns bani pentru a-i ridica un monument. Generalul Kiseleff l-a refuzat însă, cu recomandarea ca suma adunată să fie utilizată pentru bucureșteni. Un pod nou, o șosea sau orice alt lucru folositor l-ar fi primit ca pe o operă de cinstire, a zis el. De altfel, în timpul administrației sale,

proiectase pentru București și „trei piețe obștești pentru preumblarea publicului“, inițiative pe care n-a mai apucat să le pună în practică. Prin urmare, banilor adunați de boierii valahi li s-au conferit trei destinații: curățarea și nivelarea locului de pe podul Mogoșoaia (unde, mai târziu, se va ridica clădirea Teatrului Național); lucrările pentru aprovizionarea Bucureștiului cu apă de băut; amenajarea unei grădini publice având ca primă piatră de hotar capătul aleii Băneasa. Pentru proiectarea ei s-a apelat la arhitectul peisagist austriac Carl Friedrich Wilhelm Mayer. După planurile lui Mayer s-a făcut șoseaua Kiseleff (inaugurată în 1847), dar și Cișmigiul, amenajat pe locul unei bălți mocirloase.

Până în 1860, când s-a inaugurat Grădina Botanică, Kiseleff-ul și Cișmigiul erau singurele grădini publice ale Capitalei. Iar împrejurimile lor intraseră, se înțelege, în topul imobiliar. Locuințele la șosea, adică de-a lungul căii largi de promenadă, botezată în onoarea contelui Kiseleff, erau case boierești cu anexe pentru servitori, cai și trăsuri (mai târziu pentru autoturisme). Preferată era partea dinspre lacurile nou apărute — Floreasca și Herăstrău —, care mai îndulceau cu răcoarea lor arșițele verii. Pe malul lacului Floreasca se întindea, la începutul veacului al XX-lea, Grădina Bordei. Cele aproape 40 de hectare ale sale îi aparțineau fiului pictorului Constantin Lecca. Printr-un aranjament de epocă, în 1937 au fost trecute în ansamblul Parcului Național, fondat de regele Carol al II-lea. În zona delimitată azi de Bulevardul Aviatorilor și lacul Herăstrău creșteau, în voia lor, copaci, măcăniș, arbuști și iarbă. Loc ideal — cum povestea Constantin Bacalbașa în *Bucureștii de altădată* — ca, de Paști ori de Sfântul Gheorghe, tolănit pe pajiștea verde, să petreci cu oale de vin, mititei pe ziare și cozonaci pe șervete, între lăutari și prieteni.

Din acei ani datează și primele locuințe care-au alcătuit Cartierul Primăverii. Uzina de Gaze și Electricitate a Capitalei împărțise funcționarilor săi parcele

pentru a-și construi case. Proiectul prevedea locuințe modeste — parter și un singur etaj — în curți de cel mult 400 de metri pătrați. Până după cea de-a doua Conflagrație Mondială, în cartier n-au existat canalizare, gaz și electricitate.

În vremea războiului, aici și-au închiriat comuniștii ilegaliști mai multe case conspirative. Foriș și ceilalți componenți ai Secretariatului PCdR au trăit ascunși în cartier. După naționalizare, nu se știe cine și cum a decis ca acest cartier să aparțină elitei roșii. S-au amenajat infrastructura și peisajul urban (electrificare, gaze, termoficare, parcuri în curțile mari). Casele destinate noilor demnitari au intrat în reparații capitale iar în fața lor s-au ridicat garduri trainice din cărămidă, vopsite bej, mai înalte decât statul de om. În fața fiecăreia staționa mașina de serviciu a capului de familie, uneori chiar câte două autoturisme, câte unul pentru fiecare soț cu „munci de răspundere“. Cartierul nu avea magazine, nici biserici. Se întindea în perimetrul dintre Lacul Floreasca, Bulevardul Kiseleff, strada Radu Beller și Calea Dorobanților, tăiat prin mijloc de Bulevardul Jdanov, rebotezat, după retragerea trupelor sovietice, în Bulevardul Primăverii.

Proprietăți ale Gospodăriei de Partid — antrepriză creată după model sovietic pentru satisfacerea tuturor trebuințelor materiale ale „celor mai iubiți fii ai popoului“ —, casele cu toate dotările corespunzătoare erau repartizate deținătorilor de funcții în nomenclatura¹ de partid și familiilor acestora. Cu totul, mai puțin de 500 de oameni.

Locatarii din Primăverii și-au rânduit viața de familie, trebuințele și relațiile cu apropiații după exemplul

¹ Termenul „nomenclatură“ și derivatele sale își are originea în rezoluțiile lui Stalin din 1925 asupra listelor intitulate „Nomenclatura nr. 1“ (lista înalțelor posturi politice) și „Nomenclatura nr. 2“ (lista posturilor economice și administrative de vârf). (*n. a.*)

Proiectul Cartierului Primăverii a fost posibil datorită Uzinei de Gaze și Electricitate ca spațiu destinat funcționarilor săi. În vremea războiului, aici și-au închiriat comuniștii ilegaliști mai multe case conspirative. După cucerirea puterii, Cartierul Primăverii a devenit sediul demnitarilor comuniști. Aflate în proprietatea Gospodăriei de Partid, antrepriză creată după model sovietic pentru satisfacerea tuturor trebuințelor materiale ale „celor mai iubiți fii ai poporului“, casele, cu toate dotările corespunzătoare, erau repartizate deținătorilor de funcții în nomenclatura de partid. Locatarii din Cartierul Primăverii și-au rânduit viața de familie, relațiile și trebuințele după exemplul înaintașilor de la Kremlin.

Pentru locatarii din Cartierul Primăverii toate au fost „speciale“: rațiile de alimente, policlinicile, spitalul, școlile, paznicii, croitorii, magazinele, stațiunile de iarnă și de vară... Speciale sunt și poveștile lor despre fețele nevăzute ale puterii.

Din inima cartierului nomenclaturii s-a reconfigurat, în 1989, cercul deciziei și al influenței politice. Aceste povești de viață din Cartierul Primăverii constituie, în fapt, o miniatură a istoriei elitelor politice românești din ultimul veac.

CURTEA VECHĂ ISTORIA TIMPULUI PREZENT

Pentru a comanda online sau pentru lista completă a titlurilor publicate la Curtea Veche, vizitează www.curteaveche.ro

începi să afli

ISBN 978-606-44-0018-5

9 786064 400185
www.curteaveche.ro